

Undersökning om läsvanor och läsförmåga bland Sveriges invånare

På uppdrag av Myndigheten för
tillgängliga medier

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning.....	1
Resultat	3
Läsförmåga och behov av hjälpmedel.....	3
Läsvanor	5
Funktionsnedsättning och hinder för läsning.....	9
Svårigheter att ta till sig texter.....	10
Undviker att läsa	12
Underlättande av läsning.....	14
Om undersökningen	11
Bilaga 1. Kalibreringsrapport	5
Bilaga 2. Granskningsrapport enkät.....	5
Bilaga 3. Enkätfrågor	5
Bilaga 4. Resultattabeller.....	5

Sammanfattning

Enheten för demokratistatistik vid Statistiska centralbyrån (SCB) genomförde under perioden 27 augusti – 30 september 2018 en telefonundersökning på uppdrag av Myndigheten för tillgängliga medier, MTM. Bakgrunden till undersökningen var att MTM vill ta reda på läsvanor och läsförmåga bland Sveriges invånare. Resultaten från undersökningen är en del i att förbättra tillgången till litteratur och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar.

Till undersökningen gjordes ett urval om 2 000 personer i åldern 17 år eller äldre. 46,4 procent svarade på telefonintervjun.

Det som går att säga om läsandet i Sverige, är att läsförmågan är bra. De allra flesta, nästan 100 procent kan läsa. Större delen av dessa, 95 procent, tycker själva att de läser ganska eller mycket bra. 2 procent uppger att de behöver något hjälpmedel för att läsa, bortsett från glasögon eller linser.

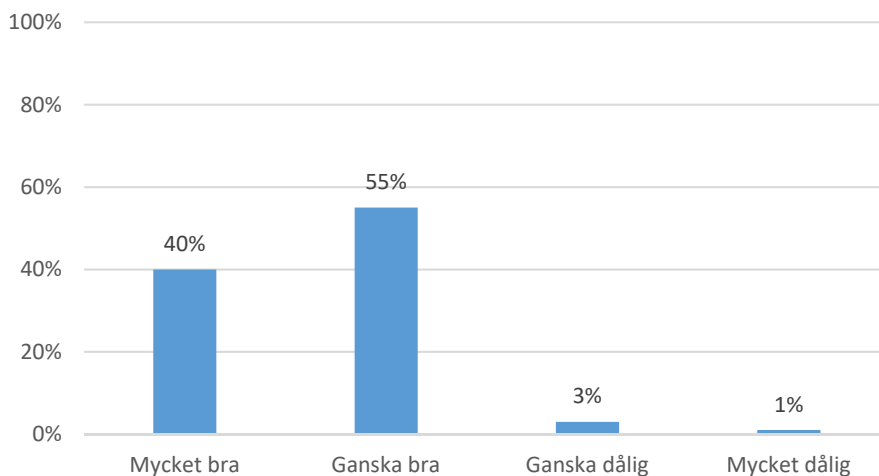
Nyheter är det som läses mest, följt av sociala medier, böcker och tidskrifter. Läsning uppfattas generellt som en rolig sysselsättning, 86 procent anser detta.

Läsning av texter kan ske på olika sätt. När det kommer till huruvida man föredrar att läsa text tryckt på papper eller digitalt på skärm, föredrar nästan 70 procent det förstnämnda.

De svårigheter som finns kopplat till läsning är framförallt för långa texter och att texterna inte är på det språk man föredrar.

En trend som går att se och som överlag har koppling till läsning som beskrivs i denna rapport, är skillnader mellan män och kvinnor, äldre och yngre, funktionsnedsättning eller inte, samt den egna bedömningen av sin läsförmåga.

Diagram 1. Fråga 32. Generellt sett, tycker du att du är mycket bra, ganska bra, ganska dålig eller mycket dålig på att läsa? Andel.

Inledning

Enheten för demokratistatistik vid Statistiska centralbyrån (SCB) genomförde under perioden 27 augusti – 30 september 2018 en telefonundersökning på uppdrag av Myndigheten för tillgängliga medier, MTM. MTM har i uppgift att arbeta för att alla ska ha tillgång till litteratur och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar, oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning. Bakgrunden till undersökningen var att MTM, ville ta reda på läsvanor och läsförmåga bland Sveriges invånare. Resultaten från undersökningen är en del i att förbättra tillgången till litteratur och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar

I rapportens resultatdel kommenteras resultaten sett till hur det ser ut för hela befolkningen. De resultat som ligger till grund för rapporten återfinns i tabellbilagan. Skillnader som kommenteras i rapporten är statistiskt säkerställda, om inte annat anges. Ibland kommenteras även resultaten utifrån ett antal bakgrundsvariabler som hämtats från Registret över totalbefolkningen, RTB, samt undersökningsvariabler. De bakgrundsvariabler som använts för redovisning i denna undersökning är:

- Kön
- Ålder
- Sysselsättning
- Behov av hjälpmedel
- Funktionsnedsättning
- Språk man helst läser på
- Undviker att läsa på andra språk
- Skillnader mellan hur man tar till sig texter på arbetet/i studier jämfört med på fritiden
- Bedömning av den egna läsförmågan
- Om man föredrar att läsa på papper eller digitalt

Till denna rapport bifogas tabeller med resultat för samtliga frågor. I tabellerna kan resultaten för dessa redovisningsvariabler vara borttagna och ersatta med prickar ". ". Detta på grund av att antalet svarande är för få för att statistiken ska kunna räknas som tillförlitlig för en sådan redovisning. En gräns för detta har satts till mellan 17 och 20. Prickning kan även ske på grund av att osäkerhetstalen, ofta kallade felmarginaler, är för stora. Även detta är ofta en följd av att antalet svarande är för få, på grund av bortfall, eller att urvalet inte är tillräckligt stort.

Redovisning efter samtliga typer av sysselsättning och typer av funktionsnedsättning kommer inte vara möjlig på grund av detta, men däremot utifrån förekomst av att ha eller inte ha en nedsättning. Även en fin åldersindelning kommer vara svår att redovisa om man vill se säkerställda skillnader. Men för att ändå kunna se skillnader har en mer grovre indelning gjorts.

I rapporten nämns ibland hjälpmedel för att läsa. Vi avser då talböcker, ljudböcker, lättläst, punktskrift, förstoring av tryckt text på papper eller skärm, skärmläsningssystem, punktskriftdisplay eller talsyntes. Glasögon eller linser räknas inte som hjälpmedel. För att underlätta för läsaren används hädanefter begreppet *hjälpmedel* för att sammanfatta dessa.

Diagrammen i rapporten innehåller resultaten för de frågor som redovisas. Skillnaderna mellan svarsalternativen är inte alltid statistiskt säkerställda och ska därför inte läsas som en faktisk rangordning. Statistiskt säkerställda skillnader kommenteras dock i text, och det går även att se i tabellbilagan. Där redovisas osäkerhetstal i anslutning till andelarna. Mer om det beskrivs i slutet på denna rapport.

Statistiskt säkerställt är ett begrepp som används i rapporten. För att avgöra om en andelsskattning skiljer sig åt mot en annan skattning, till exempel Ja och Nej, eller mellan redovisningsgrupper, och är statistiskt säkerställd har följande förenklade förfarande använts: om intervallen (andelen \pm felmarginalen) för två värden inte överlappar varandra är skillnaden mellan dessa statistiskt säkerställd. Även om intervallen för två värden tangerar varandra, till exempel ett intervall som är 18–22 och ett som är 22–26 anger vi att skillnaden är statistiskt säkerställd. Se exempel i bilden nedan.

Mycket bra		Ganska bra	
Andel	+/-	Andel	+/-
20 %	± 2	24 %	± 2

En utförligare beskrivning av hur undersökningen genomförts finns i rapportens sista del "Om undersökningen".

Resultat

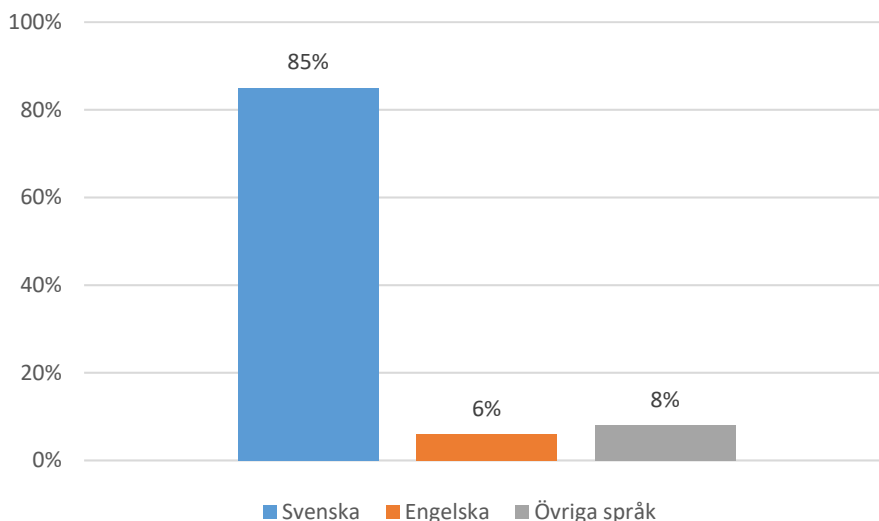
Läsförmåga och behov av hjälpmedel

I detta inledande avsnitt går vi närmare in på hur läsförmågan ser ut bland befolkningen. Intervjuerna inleddes med en fråga om huruvida man ansåg sig kunna läsa eller inte. Det gäller oavsett om man har hjälpmedel eller inte. Av svaren att döma kan vi konstatera att de allra flesta av Sveriges befolkning, nästan 100 procent, anser sig kunna läsa. Endast en bråkdel, mindre än en procent, uppger att de inte kan läsa. Eftersom det är en statistisk urvalsundersökning finns det olika källor av osäkerheter, som kan påverka denna slutsats. Till exempel är det svårt att nå alla personer i urvalet och även svårt att få alla att svara. Mer om statistikens tillförlitlighet går att läsa sist i denna rapport.

Av de som kan läsa, behöver 2 procent någon form av hjälpmedel för att kunna göra det. Här räknas inte glasögon eller linser in, utan det handlar om andra typer av hjälpmedel. Vanligaste hjälpmedlen har koppling till förstoring eller uppläsning av text, om man tittar på de svar som respondenterna har gett. De personer som inte kan läsa, har vi frågat vad det kan tänkas bero på, men mer om det kommer senare i denna rapport.

När det kommer till språk, tenderar svenska att vara det språk som befolkningen väljer att läsa på i första hand, 85 procent svarar detta, vilket vi kan se i diagrammet nedan. Resterande läser på engelska eller övriga språk än engelska. Någon finare indelning i fler språk har inte varit möjlig att göra.

Diagram 2. Fråga 30. Språk som föredras att läsa på. Andel.

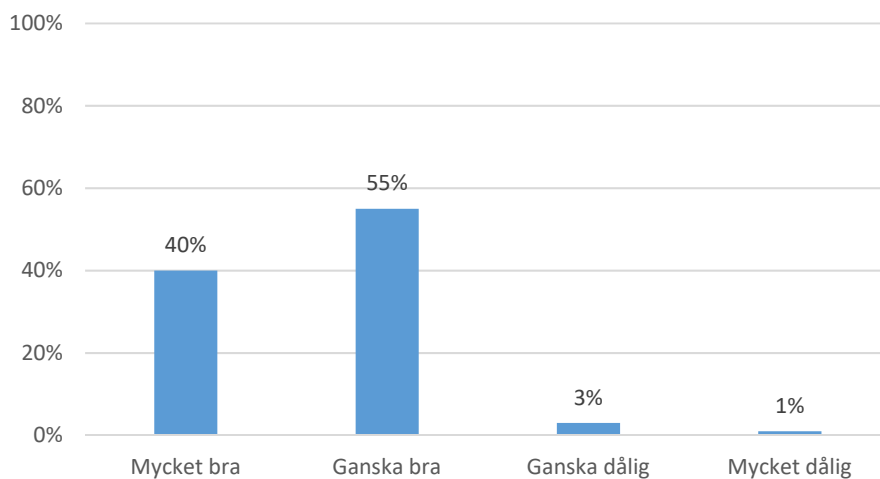

Hur bra eller dålig man anser sig vara på att läsa kan förstås vara olika, men det är intressant att veta hur spridningen ser ut bland befolkningen. I undersökningen ställdes därför en fråga där man fick uppskatta sin egen läsförmåga, om den är mycket bra, ganska bra, ganska dålig eller mycket dålig. Det vi kan se i diagrammet nedan är att de som kan läsa, i stor utsträckning anser sig kunna läsa ganska eller mycket bra. Omkring 95 procent har svarat detta. Resterande anser sig inte kunna läsa speciellt bra.

Tittar man närmare på denna självupplevda läsförmåga, tenderar den att vara olika för män och kvinnor. Kvinnor uppger sig i större utsträckning vara mycket bra på att läsa jämfört med männen, 46 respektive 34 procent. De som har en funktionsnedsättning, svarar i något större utsträckning att de är ganska dåliga på att läsa, jämfört med de som inte har en funktionsnedsättning.

Utifrån vilket språk man helst läser på, kan vi inte se några skillnader i läsförmågan generellt. Däremot kan man se att de som undviker att läsa texter som inte är på det språk man föredrar, i högre grad uppger att de har en något sämre läsförmåga.

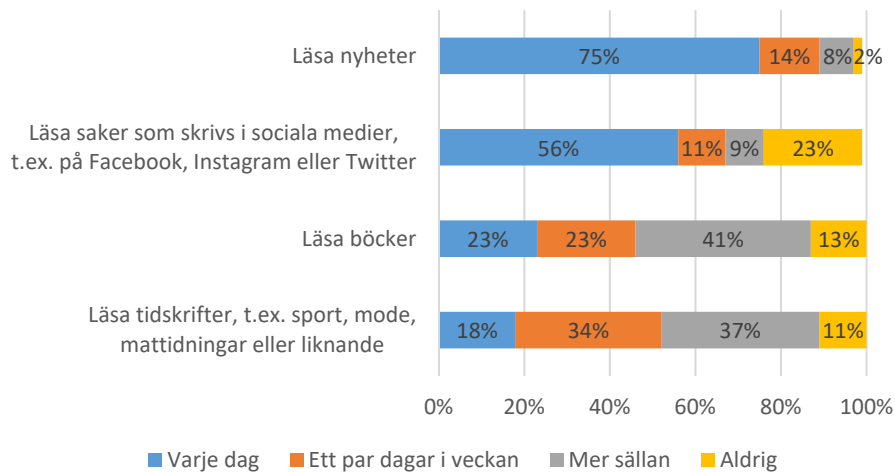
Diagram 3. Fråga 32. Generellt sett, tycker du att du är mycket bra, ganska bra, ganska dålig eller mycket dålig på att läsa? Andel.

Läsvanor

Läsning kan som bekant se olika ut. Både i vilket format man läser och vad det är man läser. Ett sätt att öka kunskapen om vad människor läser och hur ofta, är att fråga. I intervjun fick respondenterna svara på frågor om de brukar läsa nyheter, tidskrifter, böcker eller sociala medier. Svartalternativen var om det sker dagligen, ett par dagar i veckan, mer sällan eller aldrig. I diagrammet nedan kan vi se de olika typerna av läsning fördelat efter hur ofta de läses.

Diagram 4. Fråga 6-9. Frekvens av läsning av olika typer av medier. Andel.

Att läsa nyheter är den läsning som sker mest frekvent. 75 procent av befolkningen gör det dagligen. Läsning av saker som skrivs i olika sociala medier på internet, görs dagligen av nära 60 procent. Läsning av böcker och tidskrifter tenderar att vara något mer utspritt över veckan, där omkring 50 procent läser varje dag eller ett par dagar i veckan. Lite drygt 10 procent läser däremot aldrig vare sig böcker eller tidskrifter, och omkring 20 procent läser inte saker skrivna på sociala medier.

Tittar man närmare på de bakgrundsvariabler som resultaten finns framtagna för, kan man konstatera att män i större utsträckning än kvinnor läser nyheter dagligen. Även ålder verkar vara av betydelse för nyhetsläsning, ju äldre man är desto oftare läser man nyheter.

Det finns även skillnader när det kommer till språk, där de som helst läser på svenska tenderar att i större utsträckning läsa nyheter dagligen, jämfört med de som helst läser på andra språk än svenska och engelska. Den egna läsförmågan har även en koppling till nyhetsläsandet, där de som anser sig vara bra på att läsa oftare läser nyheter.

När det kommer till läsning av tidskrifter går det att se att yngre, 17 – 29 åringar, i större uträkning inte läser tidskrifter alls jämfört med de som är äldre. Samma resultat går att se mellan de som har en funktionsnedsättning och de som inte har en funktionsnedsättning, samt mellan de som är sämre på att läsa respektive bra på att läsa.

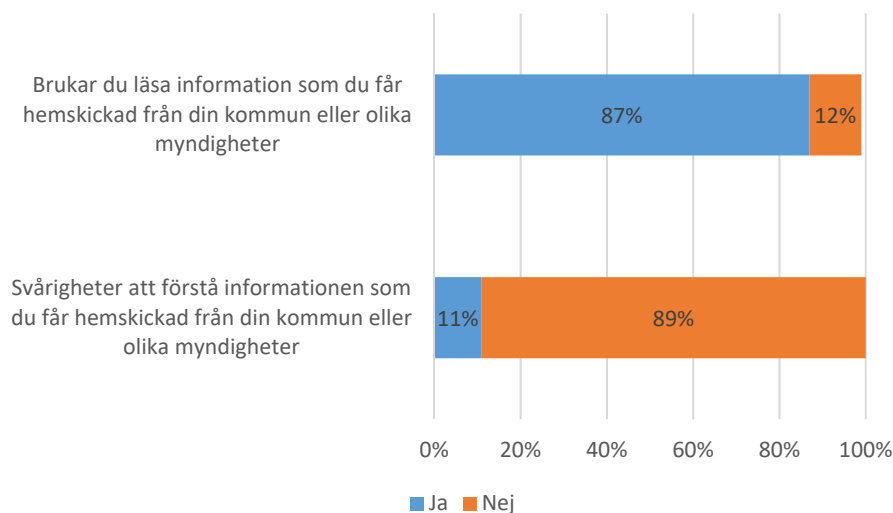
Läsning av böcker varje dag görs av kvinnor i högre grad än av män, likväl av de som är 50 år och äldre. Även en bättre läsförmåga har en sådan inverkan på läsandet. Det är också vanligare att man läser böcker om man föredrar texter tryckta på papper. De som helst läser på annat språk än svenska eller engelska, är mer benägna att inte läsa böcker alls.

Tittar man på läsning av det som skrivs i sociala medier, är det mer vanligt bland kvinnor att göra det dagligen. Samma sak gäller för de som är mycket bra på att läsa, jämfört med de som är ganska eller mycket dåliga på att läsa. Läsning i sociala medier är även mer vanligt bland de som föredrar texter på en skärm. Tittar man på ålder så läser yngre oftare det som skrivs i sociala medier än äldre, vilket är motsatt förhållande jämfört med läsning av böcker. De som undviker att läsa på andra språk än det som man föredrar att läsa på, läser i större utsträckning aldrig det som skrivs i sociala medier.

Informationsmaterial från kommuner eller myndigheter är sådant som man som medborgare kan behöva läsa, men det kanske inte sker lika frekvent som de olika typerna av läsning som vi nyss beskrivit. Denna information kan för en del även tänkas vara svårare att förstå, varför vi i intervjun ställde en sådan fråga. Resultaten visar att större delen, 87 procent, av befolkningen brukar läsa denna typ av information, medan resterande inte gör det. På frågan om informationen är svår att förstå, kan vi se att lite drygt 10 procent upplever det, vilket visas i diagrammet nedan.

Det är mer vanligt bland äldre än yngre att läsa sådan samhällsinformation, samt bland de som föredrar att läsa tryckt text. Huruvida informationen i sig är begriplig, kan man se att de som läser ganska eller mycket dåligt, i större utsträckning har svårare att förstå informationen jämfört med de som läser mycket bra. En liknande skillnad finns även mellan de som har en funktionsnedsättning och de som inte har en.

Diagram 5. Fråga 10-11. Brukar läsa material hemskickat från kommun eller myndighet samt svårighet att förstå informationen. Andel.

Att kunna genomföra sina fritidsaktiviteter eller hobbies kan ibland vara kopplat till att man behöver inhämta information av något slag. Det kan vara via till exempel läsning av instruktioner eller i forum på nätet. Det kan även ske på annat sätt, till exempel via filmklipp. I diagrammet nedan kan vi se att 76 procent inhämtar information via läsning. Något färre, 68 procent, inhämtar information på annat sätt.

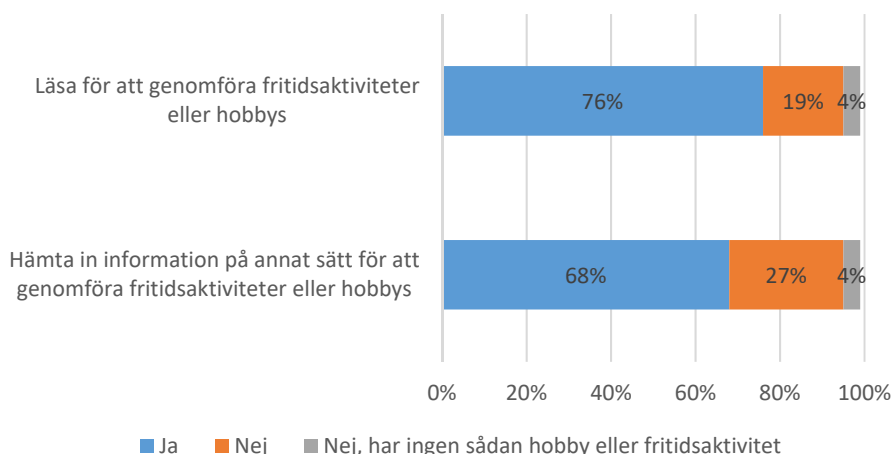
Det tenderar att vara vanligare att läsa sig till information bland de som föredrar att läsa på engelska. De som undviker att läsa om språket inte är det som man föredrar, tenderar även att läsa mindre kopplat till att utföra sin hobby eller fritidsaktivitet. De som har en funktionsnedsättning läser mer sällan än de som inte har en funktionsnedsättning. Denna grupp uppger även i något större utsträckning att de inte har någon sådan hobby.

Ålder har även en inverkan på läsandet. De yngsta, 17 – 29 år, läser i större utsträckning än de som är 65 år eller äldre. Även den egna läsförmågan spelar in här, där de som läser mycket bra även läser sig till information gällande sin hobby.

Att inhämta information på andra sätt än att läsa, t.ex. genom att se film på internet, är det mindre vanligt bland de som är 65 år eller äldre. Även bland de som behöver hjälpmedel för att läsa är detta mindre vanligt.

Det är däremot vanligare att inhämta information på andra sätt än att läsa bland de som föredrar att läsa på engelska, de som inte undviker att läsa på det språk som man föredrar samt bland de som har en funktionsnedsättning.

Diagram 6. Fråga 12-13. Läser respektive inhämtar information på annat sätt i samband med utövande av hobby. Andel.

Vad man tycker om läsning i stort varierar. Läsning kan vara en rolig aktivitet för vissa, medan andra inte tycker att det är roligt. I intervjun ställdes en fråga kring huruvida man är en person som tycker att det är roligt eller tråkigt att läsa. De allra flesta, 86 procent, tycker att läsning

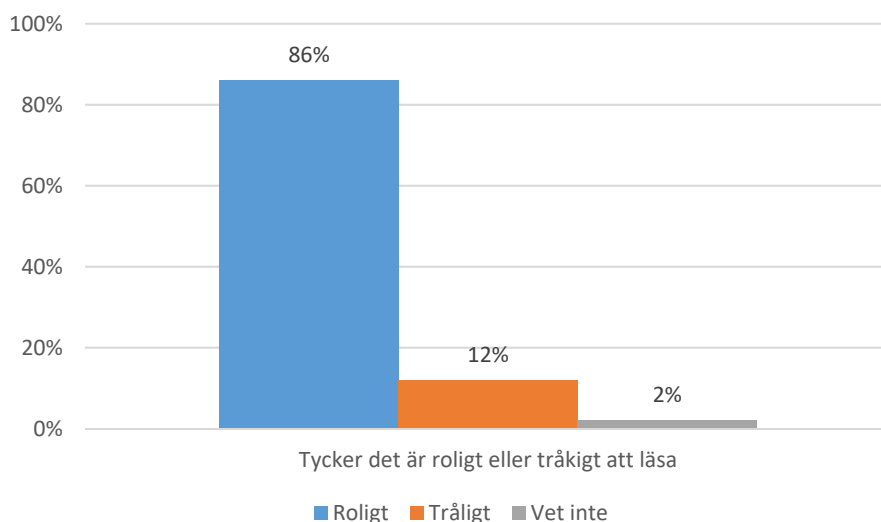
är roligt, medan 14 procent inte tycker det är en rolig sysselsättning eller inte har någon direkt uppfattning.

Tittar man närmare på vilka som tycker att läsning är roligt, kan man konstatera att kvinnor uppskattar läsning något mer än vad männen gör. Samma sak gäller mellan de som är äldre än 65 år jämfört med de 17 – 29 år, och mellan de som föredrar att läsa text i tryckt format och de som föredrar att läsa digitalt.

Likväl är läsningen inte en lika rolig aktivitet bland de som är ganska eller mycket dåliga på att läsa samt hos de som undviker att läsa på andra språk än det man föredrar i första hand.

De som tycker att läsningen är svårare i samband med att de studerar eller arbetar jämfört med på fritiden, är även mer positivt inställda till läsningen som sysselsättning.

Diagram 7. Fråga 14. Upplevelse av om det är roligt eller tråkigt att läsa. Andel.

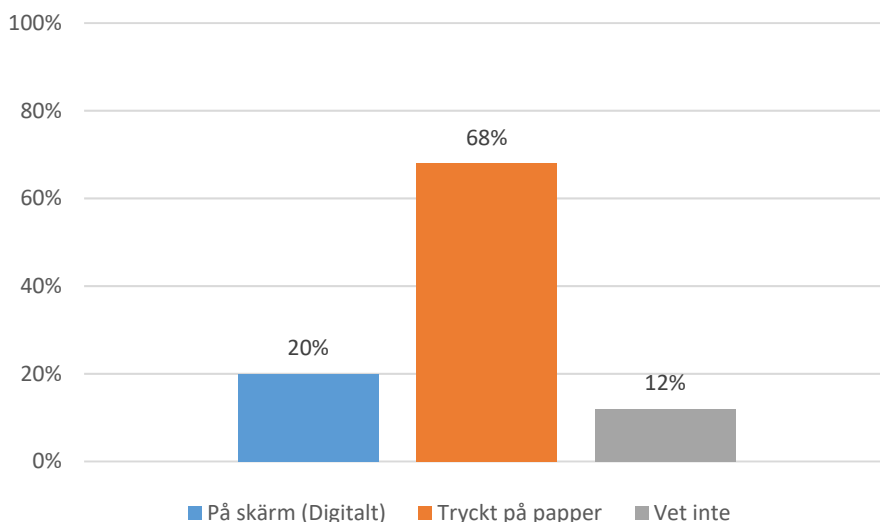

Som vi inledningsvis konstaterade kan läsning ske på många olika sätt. Inte bara vad man läser, utan även i vilket format man läser varierar. Formaterna innefattar allt ifrån traditionell läsning av text som är tryckt på papper, till läsning av punktskrift eller via mer avancerade hjälpmedel som taktila bilderböcker. Vad och hur man föredrar att läsa kan ha koppling till huruvida man behöver hjälpmedel för att läsa eller inte samt formatet. I undersökningen ställdes en mer generell fråga kring huruvida läsning helst gjordes digitalt på skärm eller av tryckt text på papper.

Som diagrammet nedan visar, är det vanligare bland befolkningen att föredra att läsa texter tryckta på papper framför digitalt på en skärm, 68 procent jämfört med 20 procent. Resterande svarar att de inte vet eller att det inte spelar någon större roll.

Här kan vi se skillnader mellan män och kvinnor, där män föredrar att läsa digitalt på en skärm, medan kvinnor hellre läser på papper. Det finns även skillnad när det kommer till ålder, där högre ålder går hand i hand med att föredra läsning på papper.

Diagram 8. Fråga 24. Läser helst på papper eller skärm. Andel.

Funktionsnedsättning och hinder för läsning

Funktionsnedsättning av något slag kan vara en anledning till att läsförmågan påverkas. Som tidigare beskrivits svarade knappa 1 procent att de inte kunde läsa. Går man vidare och tittar på huruvida dessa har en funktionsnedsättning eller inte, kan vi inte konstatera att det är vanligare än de som svarat att de kan läsa att även ha en funktionsnedsättning.

En funktionsnedsättning kan vara olika, beroende på vilken situation man är i. Vissa är även vanligare än andra. I SCB:s senaste statistik kring funktionsnedsättningar⁴ kan man läsa mer om detta. I denna undersökning bör man därför inte lägga fokus på att undersöka förekomst av dessa i landet, utan snarare titta närmare på om en nedsättning kan ha betydelse för läsningen.

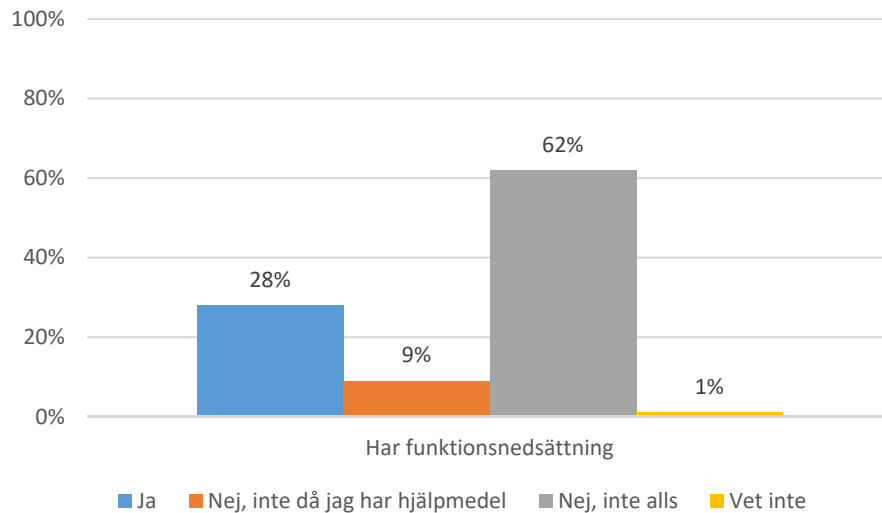
Funktionsnedsättningen kan vara ett hinder för läsning, men det är ingen självklarhet. Man kan konstatera att det inte är ett hinder för cirka 60 procent av de i befolkningen som har en funktionsnedsättning, medan det är ett hinder för knappa 30 procent. Cirka 10 procent upplever att det inte är ett hinder för sin läsning, förutsatt att man har hjälpmedel. Av de som uppger att det är ett hinder, undviker även cirka 70 procent att läsa på grund av detta.

Om man går lite mer på djupet, kan man konstatera att funktionsnedsättningen är ett hinder för läsning bland de som behöver

⁴ <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/> eller <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/tabell-och-diagram/statistik-om-personer-med-funktionsnedsattning/tabeller-20142015/>

hjälpmedel för att läsa. Det är även mer tydligt att funktionsnedsättningen är ett hinder för läsning bland de yngsta, 17 - 29 år. Det är däremot inte ett lika stort hinder bland de som anser sig läsa mycket bra.

Diagram 9. Fråga 17. Upplevelse av att funktionsnedsättning är ett hinder vid läsning. Andel.

Svårigheter att ta till sig texter

Att läsa är enkelt för vissa, medan svårare för andra. Det kan bero på många olika saker. I denna undersökning ställde vi frågor kring format, typ av text och situation. Det kan även bero på om man har hjälpmedel eller inte.

Det kanske vanligaste sättet att inhämta och läsa text är antingen i tryckt format på papper eller text på en skärm. I tidigare kapitel konstaterades att de flesta föredrar att läsa text tryckt på papper. I diagrammet nedan kan man se hur det ser ut och om man upplever sig ha svårigheter att läsa text på något av dessa sätt. När det kommer till tryckt text uppger 5 procent att de har problem, medan 94 procent inte har det, om man inkluderar de som använder någon typ av hjälpmedel. Samma mönster kan vi se när det kommer till svårigheter med att läsa text på skärm.

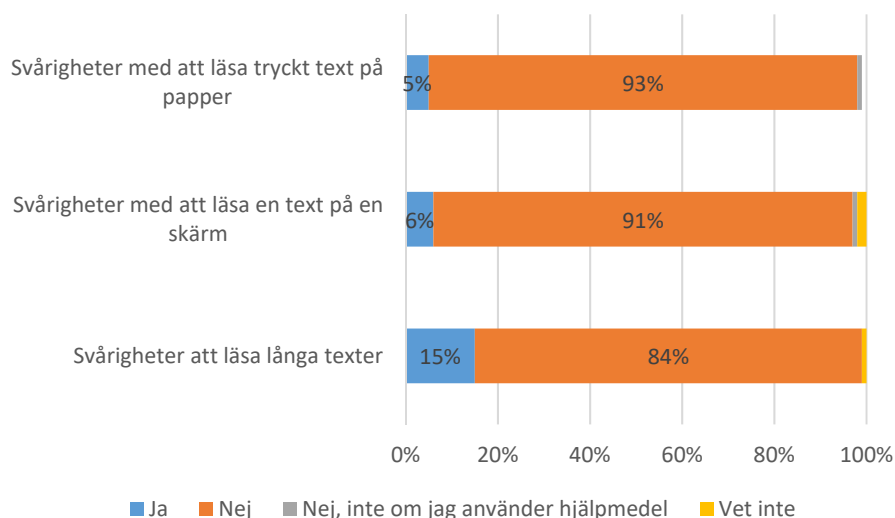
När det kommer till om långa texter är av betydelse för om läsningen medför svårigheter, är svaret att det i det stora inte är det. 84 procent anser sig inte ha svårigheter. Andelen som har svårigheter uppgår däremot till 15 procent.

Om vi tittar närmare på om skillnaderna är extra tydligt i någon grupp, kan vi se att läsning på papper är svårare för de som har behov av hjälpmedel, men att svårigheterna minskar om man använder hjälpmedel. Det är även mer vanligt bland personer som har en funktionsnedsättning. Dessa skillnader gäller även för svårigheter med läsning på en skärm.

En viss skillnad går även att se mellan de som läser bra och dåligt, där de som läser ganska eller mycket dåligt även har större problem med läsning på skärm.

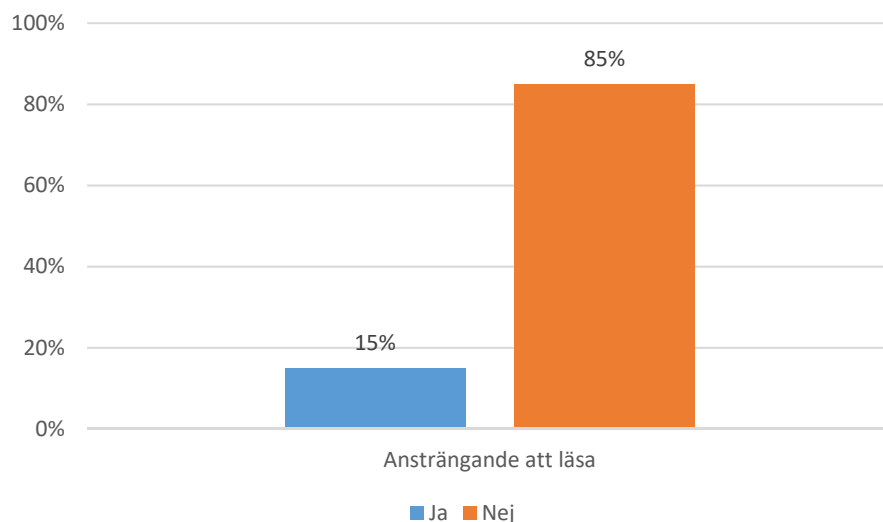
När det kommer till långa texter, upplevs de mer krångliga att läsa bland de som har behov av hjälpmedel, de som har en funktionsnedsättning och de som undviker att läsa om texten inte är på det språk man föredrar. Även bland de som helst läser digitalt och de som inte upplever sig bra på att läsa upplevs långa texter mer problematiska. Det finns även åldersskillnader, där de under 30 år upplever det som ett större problem än de äldsta.

Diagram 10. Fråga 19-21. Upplever svårigheter med att läsa text tryckt på papper eller text på en skärm, samt långa texter. Andel.

I diagrammet nedan kan vi se att de allra flesta, 85 procent, upplever det inte vara ansträngande att läsa. Det vill säga att man blir trött på ett negativt sätt. 15 procent tycker däremot att läsning är en ansträngande sysselsättning. Även här finns skillnader kopplat till sämre läsförmåga, funktionsnedsättning, användande av hjälpmedel för läsning, läsning på andra språk än det man föredrar samt de som helst läser digitalt. Dessa uppfattar läsning som mer ansträngande än andra.

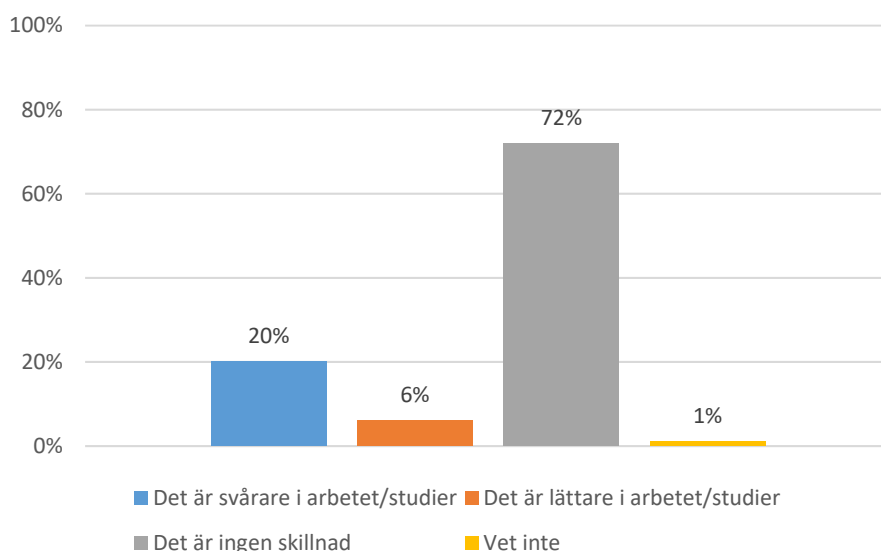
Diagram 11. Fråga 22. Upplever det ansträngande att läsa. Andel.

Svårigheter kring läsning kan vara kopplat till vilken situation man befinner sig i. I undersökningen ställdes en fråga kring huruvida de som arbetar eller studerar upplever att läsning kan vara problematiskt när man arbetar eller studerar jämfört med läsning på ens fritid, där läsningen på något sätt är mer frivillig.

Som vi kan se i diagrammet nedan, upplever de allra flesta, 72 procent, att det inte är någon direkt skillnad. 6 procent tycker det är lättare att läsa skriven text när de arbetar eller studerar, medan det för 20 procent är svårare. Bland de som tycker att läsningen är svårare i arbetet eller studierna, kan vi se att det är mer vanligt att de som studerar upplever det som ett större problem. För de som arbetar däremot, upplever man att det inte är någon större skillnad.

Diagram 12. Fråga 23. Upplever det svårare eller enklare att läsa skriven text i arbetet/studier jämfört med på fritiden. Andel.

Undviker att läsa

Som vi tidigare berättat så föredrar 20 procent att läsa på skärm, medan 68 procent helst läser texter som är tryckta på papper. En fråga man ställer sig då är om man undviker att läsa när formatet inte är det man föredrar. Som diagrammet lite längre ned visar kan vi konstatera att det generellt inte är så att man undviker att läsa, bara för att formatet inte stämmer med ens preferenser. Knappt 10 procent uppger att man undviker läsandet i sådana situationer. Det är vanligare bland de som behöver hjälpmedel för att läsa att även undvika läsning i andra format.

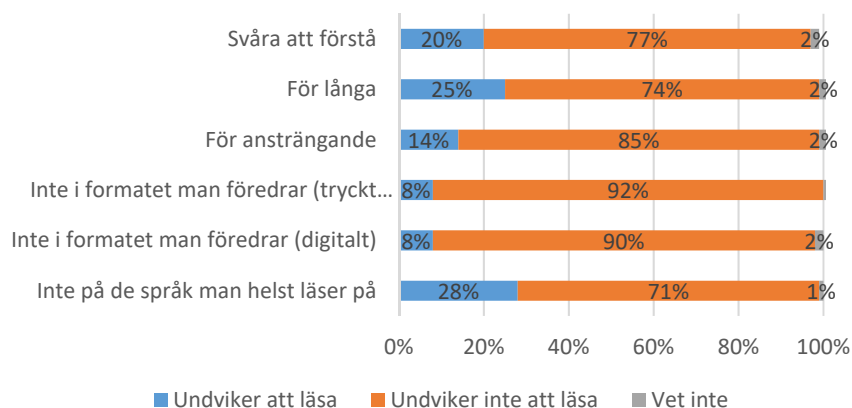
Det kan finnas andra saker som gör att man undviker att läsa. Långa texter, svårbegripliga texter eller att man helt enkelt tycker det är ansträngande att läsa. Även språket kan vara något som gör att man undviker att läsa. Överlag uppger de allra flesta, över 70 procent, att man inte undviker att läsa av dessa skäl.

Däremot, om vi börjar titta på frågan om innehållet i texterna är svåra att förstå, kan man konstatera att det är en bidragande orsak till att människor undviker läsning, 20 procent har svarat detta. Texternas längd är även något som gör att läsningen uteblir, 25 procent uppger detta som ett skäl. För dessa två skäl till att undvika läsande, är det framförallt vanligare bland de med läshjälpmedel, de som har en funktionsnedsättning, om man upplever sig dålig på att läsa samt om man undviker att läsa texter som inte skrivits på det språk man föredrar i första hand. Även de som helst läser digitalt på en skärm undviker läsning om texterna är för långa.

Något färre, 14 procent, avstår från att läsa för att de upplever det som ansträngande. Även här verkar behov av hjälpmedel, att ha en funktionsnedsättning samt en sämre läsförmåga spela in.

Vilket språk som texterna är skrivna på har däremot större betydelse för läsningen. 28 procent uppger att om språket inte är på det som man föredrar, är det ett skäl till att inte läsa. Det är mer tydligt att man undviker läsning på grund av språket, om man helst läser på svenska eller andra språk förutom engelska. Även här verkar behov av hjälpmedel, att ha en funktionsnedsättning och en sämre läsförmåga spela in. De över 65 år, undviker även i större utsträckning att läsa om språket inte är det man föredrar att läsa på. Kvinnor tenderar även att undvika läsning i större utsträckning än män, när språket inte är det rätta.

Diagram 13. Fråga 25-29. Undviker att läsa om texterna verkar vara svåra att förstå, fel format, för långa, fel språk eller för att det är ansträngande att läsa. Andel.

Underlättande av läsning

Inledningsvis i denna rapport presenterade vi hur läsförmågan ser ut och hur man ser på sitt eget läsande. Statistiken visade att de allra flesta, 95 procent, kan läsa mycket eller ganska bra. 5 procent läser ganska eller mycket dåligt.

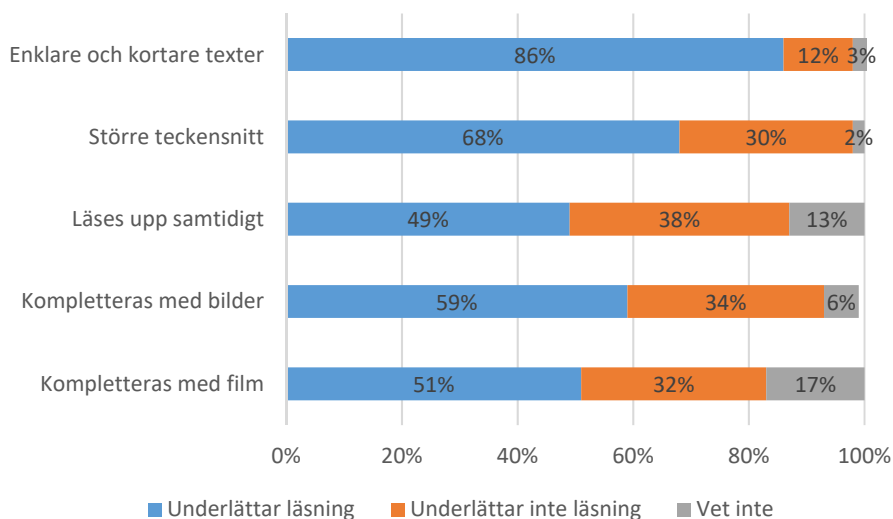
Till dessa 5 procent ställdes frågor kring vad som skulle kunna underlätta läsandet. Kortare och enklare texter, större teckensnitt, text som läses upp, text kompletterat med bilder eller film, är några saker av många som skulle kunna göra läsningen lättare.

I diagrammet nedan redovisas hur fördelningen ser ut mellan de olika sätten att underlätta läsandet. Enklare och kortare texter är det som sticker ut allra mest, där närmare 90 procent ser det som något som skulle underlätta deras läsning, jämfört med att det inte skulle underlätta. Skillnaden mellan dessa är statistisk säkerställd. Även större teckensnitt är något vi kan se är av betydelse för att underlätta läsandet.

För de resterande olika typerna av sätt att underlätta läsande, kan vi skönja en tendens till att de skulle fungera som komplement till läsning, men några säkerställda skillnader går inte att se.

Det går inte heller att se några säkerställda skillnader om man tittar mer på djupet utifrån de bakgrundsvariabler som resultaten är framtagna efter.

Diagram 14. Fråga 33-37. Underlättande av läsning. Andel.

Om undersökningen

Enheten för demokratistatistik vid Statistiska centralbyrån (SCB) genomförde under perioden augusti – september 2018 en telefonundersökning på uppdrag av Myndigheten för tillgängliga medier, MTM. MTM har i uppgift att arbeta för att alla ska ha tillgång till litteratur och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar, oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning.

Bakgrunden till undersökningen var att MTM, vill ta reda på läsvanor och läsförmåga bland Sveriges invånare. Resultaten från undersökningen är en del i att förbättra tillgången till litteratur och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar

Urval

Populationen, det vill säga de objekt som vi vill kunna dra slutsatser om, utgjordes av befolkningen i Sverige i åldern 17 år och äldre. Undersökningen genomfördes som en urvalsundersökning där urvalet bestod av 2 000 personer. Totalt besvarade 927 personer intervjun, vilket motsvarar 46,4 procent av urvalet.

För att kunna dra ett urval från populationen skapades en urvalsram som avgränsade, identifierade och möjliggjorde koppling till objekten i populationen. Urvalsramen skapades med hjälp av data från Registret över totalbefolkningen, RTB. Antalet personer i urvalsramen var 8 202 507.

Urvalsramen stratifierades på ålder. Totalt bildades 7 strata. Från urvalsramen drogs ett stratifierat obundet slumpmässigt urval (OSU) om 2 000 personer (se tabell 1 nedan). Med stratifierat OSU menas att samtliga objekt inom ett stratum har samma sannolikhet att komma med i urvalet. Storleken på urvalet bestämdes i samråd mellan SCB och MTM.

Tabell 1. Population och urval fördelat på stratum

	Population	Urval	Övertäckning	Antal svar	Andel svar
Man		1006	8	465	46,6
Kvinna		994	11	462	46,8
Ålder (Stratum)					
17 - 24	916 145	274	2	98	35,9
25 - 34	1 414 103	304	1	106	35,2
35 - 44	1 267 356	300	3	138	46,5
45 - 54	1 344 014	308	2	146	47,6
55 - 64	1 167 227	284	1	117	41,3
65 - 74	1 123 846	274	2	165	60,9
74 år och äldre	969 816	256	6	157	63,1
Samtliga	8 202 507	2 000	17	927	46,4

Resultatet i form av tabeller och analysrapport levererades vecka 43 2018 enligt överenskommelse. Undersökningsledare på SCB var Johan Wilén och Jens Malmros var metodstatistiker. MTM:s kontaktperson gentemot SCB var Maria O'Donnell.

Frågor och variabler

Grundläggande för att få bra kvalitet i en statistisk undersökning är att de data som samlas in håller hög kvalitet. För att säkerställa att frågorna fungerar så bra som möjligt, ska alla frågeblanketter som skickas ut via SCB genomgå en mätteknisk granskning. Den mättekniska granskningen innebär att frågeblanketten granskas på ett systematiskt sätt av mätteknisk expertis. Granskningen involverar inte några uppgiftslämnare.

MTM utformade frågorna i undersökningen i samarbete med SCB. Därefter genomfördes en mätteknisk standardgranskning av mätteknisk expertis vid SCB i syfte att minska risken för mätfel. Granskningen dokumenterades i en skriftlig rapport, se bilaga 2.

Enkäten bestod av 39 numrerade frågor.

Förutom de variabler som samlades in via enkäten hämtades följande variabler från Registret över totalbefolkningen (31 mars 2018):

- Ålder
- Kön
- Födelseland

För referensperiod för telefonintervjufrågor se bifogad enkät. Med referensperiod menas den tidpunkt som svaren avser, t.ex. idag, förra veckan, de senaste tre månaderna. Frågorna som ställdes finns i bilaga 3.

Datainsamling

Datainsamlingen genomfördes av intervjuenheten vid SCB.

Ett informationsbrev som skickades ut med post i augusti 2018. I informationsbrevet kunde uppgiftslämnarna läsa om undersökningens bakgrund, syfte och att undersökningen genomfördes i samarbete mellan MTM och SCB. Informationsbrevet informerade även om att uppgifter hämtades från Registret över totalbefolkningen.

Brevet informerade även om personuppgiftslagen samt offentlighets- och sekretesslagen och att det var frivilligt att medverka i undersökningen. För att SCB ska kunna lämna ut data från en undersökning krävs ett så kallat informerat samtycke av uppgiftslämnarna. Det innebär att de genom att besvara undersökningen godkänner att deras svar kompletteras med de bakgrundsvariabler, och behandlas på det sätt, som beskrivs i informationsbrevet.

Genomförda kontroller

Kontroller har genomförts bland annat för att säkerställa så att endast valida värden förekommer i materialet.

Kontroll av att rätt person har besvarat enkäten har skett genom att svar på frågor om födelsedatum och har jämförts med motsvarande registeruppgift. SCB kan ändå inte garantera att den utvalda personen själv besvarat enkäten.

Svarsdatafilen kompletterades med vikter för uppräknig till populationsnivå.

Bortfall i denna undersökning

Bortfallet består dels av objektsbortfall, som innebär att intervjun inte är besvarad alls, och dels av partiellt bortfall som innebär att vissa frågor i intervjun inte är besvarade. Om bortfallet skiljer sig från de svarande, med avseende på undersökningsvariablerna, kan skattningarna som grundar sig på enbart de svarande vara skeva. För att reducera bortfallsskevheten har vikter beräknats med hjälp av kalibrering (se bilaga 1). Objektsbortfall kan bland annat bero på att uppgiftslämnaren inte är villig att delta i undersökningen, att uppgiftslämnaren inte går att nå eller att uppgiftslämnaren är förhindrad att medverka. Objektsbortfallet i denna undersökning redovisas i tabell 2 nedan.

Tabell 2. Beskrivning av objektsbortfall

	Antal
Genomförd intervju	927
Avböjd medverkan	298
Förhindrad medverkan	72
Ej anträffad	684
Övertäckning	19
Totalt	2000

Med "Ej anträffad" menas att ingen uppgift om varför intervjun inte är besvarad har lämnats. Det kan även vara att telefonnummer eller adress saknas. Med "Avböjd medverkan" menas att SCB meddelats att uppgiftslämnaren inte vill medverka i undersökningen. "Förhindrad medverkan" innehåller de som inte har möjlighet att delta.

Partiellt bortfall kan bero på att en fråga är svår att förstå, är känslig, att uppgiftslämnaren inte vill svara på frågan. Det partiella bortfallet är lågt för de flesta av frågorna. Det högsta partiella bortfallet, 17 procent, finns i frågan om underlättande av läsning med hjälp av film, fråga 37.

Statistikens tillförlitlighet

Ramtäckning

Täckningsfel, under- och övertäckning, innebär att urvalsram och population inte helt stämmer överens. Undertäckning innebär att vissa objekt som ingår i populationen saknas i urvalsramen. Övertäckning innebär att objekt som inte ingår i populationen ändå finns i urvalsramen. Ett sätt att minska täckningsfelen är att ha bra och uppdaterade register.

Urval

Denna kvalitetskomponent avser fel som uppkommer på grund av att endast ett urval av populationen undersöks. Urvalsfel är således den avvikelse mellan ett skattat värde och det faktiska värdet som beror på att man inte undersöker alla objekt i populationen. Urvalsfelets storlek minskar med en ökad urvalsstorlek.

Mätning

Ett fel som kan uppstå vid mätning är att lämnade uppgifter skiljer sig från faktiska uppgifter. Felet kallas mätfel och kan uppkomma då uppgiftslämnaren inte minns de faktiska uppgifterna, missförstår frågan eller medvetet svarar felaktigt. Frågeformuläret genomgick en mätteknisk granskning. Mer information om hur den gick till och vad som påpekades finns i bilaga 2. Vid insamlingens genomförde, behövdes vissa frågor korrigeras jämfört med den slutgiltiga versionen av frågeformuläret. Det gällde fråga 2, "För att vi ska kunna ställa rätt frågor till dig, undrar jag om du anser dig kunna läsa eller inte?", där vi behövde förtydliga att det gällde oavsett språk eller om man använde något hjälpmedel. Detta då många respondenter undrade om det endast gällde att läsa på svenska. För fråga 24, "Läser du helst texter på skärm eller tryckt på papper", har de som svarade att "Det spelar inte någon roll" kodats som att de inte vet. Detta med anledning av att respondenter inte kunde välja antingen eller.

Bearbetning

Vid den manuella och maskinella bearbetningen av datamaterialet kan bearbetningsfel uppstå. Exempel på bearbetningsfel är registreringsfel och kodningsfel. Dessa fel kan förhindras och upptäckas i de kontroller som genomförs vid dataregistreringen. I den här undersökningen bedöms registreringsfelet vara litet eftersom frågeformuläret i stort endast hade fasta svarsalternativ och att det var en telefonundersökning. För de frågor som hade öppna svarsalternativ har intervjuaren skrivit ned svaret från urvalspersonen. Det gäller frågor om typ av hjälpmedel, annan funktionsnedsättning, vilket språk man läser på samt om man hade några övriga kommentarer.

Bortfallsfel

Bortfallsfel inträffar om objekten i bortfallet och de svarande skiljer sig åt avseende frågorna i undersökningen. En beskrivning av bortfallet finns i den bortfallsanalys som gjorts i samband med valet av hjälpinformation till kalibreringen (se bilaga 1).

Beskrivning av tabeller och diagram

Tabeller och diagram

Tabellerna har räknats upp till populationsnivå, vilket innebär att resultatet avser hela populationen och inte endast de svarande. Andelsuppgifterna är således skattningar av andel personer i populationen med den aktuella egenskapen. Att antalet personer kan vara olika för olika frågor beror på hoppinstruktioner då olika delpopulationer avses. För de följdfrågor som föregås av hoppinstruktioner har selekteringar genomförts vid tabellframställandet. Det betyder att t.ex. för fråga 3, "Behöver du några hjälpmedel för att kunna läsa, bortsett från eventuella glasögon eller linser" har endast de som svarat "Ja, kan läsa" läsa" i fråga 2, "För att vi ska kunna ställa rätt frågor till dig, undrar jag om du anser dig kunna läsa eller inte?" ingått i tabellframställningen. I andelstabellerna är värdena avrundade till närmaste heltal och värden under 0,5 är därmed avrundade till noll. Tabellerna har sekretessgranskats så att inga uppgifter för enskilda objekt röjs. Mycket osäkra skattningar, där konfidensintervallet är större än andelsskattningen, har också prickats.

I fråga 16 fick de svarande ange fler än ett svarsalternativ. Därför summerar inte statistiken till 100 procent.

De tabeller som presenteras i denna rapport har tagits fram enligt de formler som presenterats i avsnitt "Viktberäkning och estimation" med hjälp av statistikprogramvaran SAS och variansprogrammet ETOS. Materialet lämpar sig bäst att redovisas som totaler eller procentuella andelar för hela målpopulationen eller fördelat på olika redovisningsgrupper.

Redovisningsgrupper

Ofta redovisas statistik inte bara för hela populationen utan också för delgrupper (redovisningsgrupper). Redovisningsgrupper i den här undersökningen kan avgränsas med hjälp av eller bakgrundsfrågor i enkäten.

Jämförbarhet över tid

Detta är första gången som SCB genomför undersökningen.

SCB beskriver Sverige

Statistikmyndigheten SCB förser samhället med statistik för beslutsfattande, debatt och forskning. Vi gör det på uppdrag av regeringen, myndigheter, forskare och näringsliv. Vår statistik bidrar till en faktabaserad samhällsdebatt och väl underbyggda beslut.